

Gender a násilí: Sexuální násilí

22. 3. 2022

Sexuální vs. sexualizované násilí

- sexualizované násilí novější termín
- dle odborníků a odbornic lépe vystihuje, jak je vnímána podstata tohoto typu násilí, a jasněji poukazuje na to, že jeho základem není sexuální touha, ale **používání sexuality jako nástroje moci**
- termín vyjadřuje, že se nejedná pouze o fyzické napadení či kontakt, ale o jakékoliv narušování intimity či osobních hranic s cílem demonstrovat svoji moc, ponížit či degradovat
- oba termíny se v české i zahraniční literatuře volně zaměňují

Sexuální vs. sexualizované násilí

- pojem často spojován jen s nejzávažnějšími případy - znásilněním a sexuálním zneužíváním, dle WHO sem ale patří i další zákonem nepostihnutelné formy. Pod sexuální násilí spadají i situace, kdy druhá osoba není schopna dát souhlas k sexuálnímu aktu, nebo ho odmítnout – ať už z důvodu intoxikace, spánku, jazykové bariéry, nebo mentálního deficitu.
- Škála forem sexuálního násilí je široká, sahá od znásilnění (vaginální, orální, anální) k „pouhým“ poznámkám nebo návrhům se sexuálním podtextem.

Definice sexuálního násilí

- **WHO** definuje sexuální násilí jako „jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak. Může být prováděno kýmkoli, nezávisle na vztahu mezi obětí a pachatelem, a v jakémkoli prostředí včetně domova a práce“.
- **proFem**: Sexuálním násilím rozumíme jakýkoliv sexuální kontakt vykonaný proti vůli druhého člověka, včetně pokusu o něj.
- většina sexuálních útoků je vedena proti ženám ze strany mužů

Formy sexuálního násilí

- znásilnění
- sexuální obtěžování či nežádoucí sexuální návrhy
- sexuální zneužití lidí s fyzickým či mentálním deficitem
- sexuální zneužívání dětí
- nucené sňatky či soužití, včetně sňatků dětí
- zabraňování v užití antikoncepce nebo jiné ochrany před sexuálně přenosnými nemocemi
- nucení k potratu
- zásahy do sexuální integrity ženy – mrzačení ženských pohlavních orgánů (genitální mutilace) nebo zjišťování panenství ženy
- nucení k prostituci, sexuální vykořisťování.

Schopnost odmítnout sexuální kontakt bývá blokována strachem, že agresor*ka:

- splní své výhrůžky a fyzicky oběti (nebo někomu z jejích blízkých) ublíží,
- odepře jí/mu svou přízeň (zejména v partnerském vztahu),
- poškodí její/jeho čest a dobrou pověst (společensky ji znemožní),
- negativně ovlivní její pracovní uplatnění (např. zabrání povýšení, „zařídí“ propuštění) apod.

Jednoznačně vyjádřit vlastní vůli ohledně sexuálního aktu může ztěžovat nebo znemožňovat:

- jazyková bariéra,
- působení návykových látek,
- spánek,
- nemoc,
- invalidita,
- věk apod.

Motivem sexuálního násilí bývá potřeba/touha uplatnit moc nad druhým člověkem skrze narušení jeho intimity.

Znásilnění - mýty a fakta:

Znásilnění je opředeno mnoha mýty, které brání jeho obětem včas vyhledat odbornou pomoc a komplikují vyrovnávání se s jeho následky:

„Pachatelem znásilnění je neznámý člověk, obvykle psychiky narušený.“
K většině znásilnění dochází ze strany blízkých/známých osob – např. manželů, partnerů, kamarádů, kolegů z práce. Pachatelé netrpí obvykle vážnou duševní poruchou, mnozí z nich působí navenek sympaticky a vedou normální rodinný život.

Znásilnění - mýty a fakta:

„**Znásilňovány jsou pouze ženy**“. Muži tvoří až 10 % znásilněných, a to bez ohledu na svou sexuální orientaci.

„**Oběť znásilnění vyprovokovala**“. Pachatel*ka si svou oběť nevybírá podle oblečení, fyzického vzhledu, chování, věku atd. Obětí se může stát kdokoliv a kdekoliv. Většina znásilnění je pachateli plánována.

Znásilnění - mýty a fakta:

„Znásilnění je v podstatě jenom drsnější sex“. Ze strany oběti je znásilnění obvykle prožíváno jako život ohrožující násilí, které zasahuje do její fyzické, psychosexuální, emocionální a sociální integrity. Hlavní motivací pachatele bývá spíše než potřeba sexuálního uspokojení touha po získání moci a kontroly nad obětí nebo je hnán k činu zlobou.

„Normální a slušný člověk se nemůže stát obětí znásilnění“. Tento mýtus odrazuje mnoho obětí od hlášení znásilnění, neboť se obávají, že vyšetřování může mít negativní dopady na jejich pověst. Obětí znásilnění se může stát kdokoliv, nelze mu předejít „správným“ chováním či oblékáním.

Sexuální násilí a trestní zákoník

§ 185 Trestní zákoník, Znásilnění (40/2009 Sb.)

- (1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
- a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,
 - b) na dítěti, nebo
 - c) se zbraní.

§ 186 Sexuální nátlak (40/2009 Sb.)

- (1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.

Sexuální násilí a trestní zákoník

Další podoby:

- Pohlavní zneužití (§187)
- Soulož mezi příbuznými (§188)
- Kuplířství (§189)
- Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§190)
- Šíření prostituce (§191)
- Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§192)
- Zneužití dítěte k výrobě pornografie (§193)

Sexuální násilí a znásilnění

- každá čtvrtá žena a přibližně každý desátý muž se ve svém životě setká se sexuálním násilím,
- jeden z nejhorších a nejvíce zraňujících zločinů,
- podle britského průzkumu se jedná o zločin, kterého se ženy obávají více než kteréhokoli jiného (Myhill – Allen 2002),
- oběťmi znásilnění jsou z 91 % ženy, zatímco pachatelé jsou v 99 % případů muži (Bergess Wolbert 2009).

Znásilnění

Feministická teoretička Susan Brownmiller jako první poukázala na skutečnost, že **znásilnění není přirozený jev**, který by vyplýval z mužského sklonu k agresivitě či z mužských sexuálních potřeb (Brownmiller 1998). Těmto stále se vyskytujícím mýtům odporují mezikulturní výzkumy, které porovnávaly postavení mužů a žen v různých společnostech a zjistily **úměru mezi postavením žen a počtem znásilnění**. Ve společnostech, kde mají ženy stejnou prestiž jako muži a kde jsou respektovány, se znásilnění téměř nevyskytují (Reeves Sanday 2007). Podle některých teoretiků a teoretiček (např. Brownmiller 1998, Dworkin in O'Toole 2007) je tak znásilnění výsledkem patriarchálního uspořádání společnosti, kde muži znásilňují, protože mohou.

Znásilnění

Znásilnění může ovlivňovat i životy žen, které se s ním nesetkaly.

Kontrola, zda je mé chování bezpečné.

Nevystavuji se případnému znásilnění?

Určitá forma kontroly žen – žena by „ve svém zájmu“ měla vést takový život, který vylučuje rizikové situace.

"Při uplatňování rozumné opatrnosti by se měla žena nehorázně přetvařovat. Měla by předstírat, že má mužského ochránce, i když jej nemá. Měla by popírat a zakrývat svou totožnost, svůj způsob života a svou nezávislost. Měla by žít v neustálé podezřívavosti, která hraničí s klinickou definicí paranoidního chování" (Brownmiller 1998, s. 162). Jak ovšem Brownmiller ukazuje, „přijmout zvláštní břemeno vlastní ochrany znamená posílit přesvědčení, že ženy musí žít a pohybovat se ve strachu a nikdy nemohou mít naději na dosažení osobní svobody, nezávislosti a sebedůvěry, jakou mají muži" (tamtéž, s. 163).

Výzkumy

„Znásilnění v ČR“ (2015)

- zadávala Amnesty International ČR
- prováděla agentura Focus
- vzorek odpovídá populaci v ČR starší 18 let
- velikost vzorku: 1040 lidí (odpovídá obecnému standardu pro dotazování vzorku populace)

Výsledky průzkumu:

- 98% lidí neodhadlo správně **počet znásilnění**, ke kterým každý rok v ČR dojde, většina respondentů se přitom mýlila řádově, když hádala desítky či stovky skutků znásilnění ročně. Téměř třetina respondentů (29%) na otázku nedokázala vůbec odpovědět.
- Počet odhadovaných skutků znásilnění v Česku je podle různých zdrojů **mezi 7500 a 20 000**. Jedná se o odhad, protože většina činů není nahlášena na policii. Z těch, kteří otázku zodpověděli, odhadovala více než polovina respondentů, že počet znásilnění je do 500.
- 91% lidí mylně odhadlo podíl znásilnění, která oběti **nahlásí na policii**. Nahlášeno je podle různých statistik 3-8 % skutků, respondenti přitom nejčastěji uváděli 20-50 %.

Výsledky průzkumu:

- Pouze 16% dotazovaných se svým odhadem přiblížilo podílu pachatelů, kteří jsou za znásilnění následně **odsouzeni**. V ČR je to zhruba 150 odsouzených ročně, tedy přibližně 2% všech pachatelů znásilnění.
- Většina respondentů se mylila také v posouzení, **kdo nejčastěji násilí páchá**. Převažuje přesvědčení, že pachatelem bývá osoba, kterou oběť nezná (odpovědělo tak 55% lidí). Ve skutečnosti je neznámá osoba pachatelem jen v cca 20% případů - násilí páchá ve většině případů člověk, kterého oběť zná (partner, bývalý partner, příbuzný, kamarád, kolega...). Častěji se přitom mylili muži a osoby s nižším vzděláním.

Výsledky průzkumu:

- výrazná část společnosti považuje ženu za znásilnění za určitých okolností **spoluzodpovědnou**. Téměř polovina (45%) lidí se domnívá, že žena je za znásilnění zcela nebo částečně zodpovědná, pokud se chovala koketně. Zhruba stejný počet respondentů (43%) jí připisuje spoluzodpovědnost v případě opilosti. Podle mnohých si žena o znásilnění “koleduje” také pokud je vyzývavě oblečená (myslí si to 37% respondentů), pokud neřekla jasné “ne” (37%), pokud sama prochází opuštěným místem (35%), nebo pokud se o ní ví, že měla mnoho partnerů (28%).
- O spoluvině oběti jsou přitom častěji přesvědčení muži, respondenti starší 55 let a lidé s nižším vzděláním.

ProFem: Analýza rozsudků v případech sexuálního násilí

Více: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf (2017)

Analýza přináší informace jak o trestech, které soudy za znásilnění udělují, tak data o pachatelích, obětech a jejich vzájemných vztazích.

Navzdory stále hojně rozšířeným představám o znásilnění jako o nočním přepadení v parku deviantním násilníkem, **tři čtvrtiny obětí pachatele zná**. Velmi často je to partner nebo bývalý partner. U analyzovaných rozsudků to byl také v 10% otec oběti a v 11% děd. V 90% případů pachatel netrpěl žádnou sexuální deviací. Dále můžeme konstatovat, že stoupá sexuální kriminalita mladistvých, ale významné procento pachatelů tvoří též osoby ve vyšším věku. Téměř polovina uložených trestů je podmíněně odložena.

ProFem: Analýza rozsudků v případech sexuálního násilí

Věk pachatele:

dospělý - 64,29 %

mladistvý - 23,21 %

starobní důchodce - 7,14 %

žák ZŠ - 5,36 %

Věk oběti:

pod 15 let - 61,54 %

15-18 let - 12,31 %

nad 18 let - 26,15 %

ProFem: Analýza rozsudků v případech sexuálního násilí

Znali se/neznali se:

znali 75,38 %

neznali se 24,62 %

Z rešerše rozsudků vyplynula významně alarmující skutečnost, a to že 14 pachatelům (tj. 25 % z celkového počtu pachatelů), kteří se dopustili sexuálně motivované trestné činnosti na dětských obětech (tj. obětech mladších 15 let), byly **uloženy pouze podmíněné tresty odnětí svobody**. Ve třech případech se dokonce jednalo o oběti ve školkovém a velice nízkém věku.

Kdo v ČR řeší sexuální násilí?

- Persefona - <http://www.persefona.cz/>
- Konsent - <https://www.konsent.cz/>
- proFem - <http://www.profem.cz>
- Spondea - <https://www.spondea.cz>

M U N I
F S S

Video

<https://www.youtube.com/watch?v=WxJmMpiZRQA>

<https://www.youtube.com/watch?v=hGakMeDYFBY>